

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З КОМПОНЕНТОМ *СЕРЦЕ* (НА МАТЕРІАЛІ ЛЕМКІВСЬКИХ ПІСЕНЬ)

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (43)

УДК 881.161.2'282.2:81'373.7

DOI:10.24144/2663-6840/2020.1(43).208–213

Лісняк Н. Фразеологізми з компонентом *серце* (на матеріалі лемківських пісень); кількість бібліографічних джерел – 14; мова українська.

Анотація. У статті розглянуто фразеологізми з компонентом *серце* в народних піснях Лемківщини. Дослідження таких словосполук є актуальними з огляду на їх значущість в українській мовній картині світу.

Метою наукової розвідки є проаналізувати фразеологізми з компонентом *серце*, які функціонують у лемківських піснях. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) вибрати фраземи з компонентом *серце* з пісенних текстів; б) погрупувати вибраний матеріал; в) з'ясувати семантику та особливості вживання фразем.

У лемківських піснях зафіксовано фразеологізми, у яких компонент *серце* символізує пристрасть, любов, кохання: *любити сердушкою, серце палає, впасти до серденька, дати серденько*.

Окрему групу утворюють фразеологізми з компонентом *серце*, які виражають почуття піднесеності, радості, хвилювання: *серце веселит, серце розвеселиши (серце розвеселит), серце ся радує, серце грало, серце тріпоче*.

У пісенному дискурсі лемків виділяємо чималу кількість фразеологізмів на позначення негативних почуттів: *серце болит, серце крається, серце плаче, серце мліє, серце лупне, серце розпраснеться, серце пукне, серденько за-вмерат* тощо.

У фраземах із компонентом *серце* в лемківських піснях передано відчуття хвилювання, трепоту, смутку, жалю: *серденько тріпоче, серденько в смутку, на серденьку тугу мати, жалити серденько, серденько не буде веселе, на серденьку веселости мало, серцю буде смутно, серденько засмучене єст, серце в жалю, мати жаль в сердечку, жаль в серці носити, серцю жалю додати*.

Серед аналізованих стійких словосполук невелику групу становлять фразеологізми з характеристикою якостей людини: *веселе серце мати, добре серце мати, не фалечне серце мати, фалечне серце мати, серця не мати, серденько з каменя* тощо.

Висновки. Фраземи з компонентом *серце*, які функціонують у лемківських піснях уживаються для створення емоційно-почуттєвої палітри – кохання, радість, веселість, жаль, розпач тощо. Вони є невіддільною частиною мовної картини світу та репрезентують соціально-культурний досвід лемків, особливості відображення в них звичаїв та традицій.

Ключові слова: фразема, фразеологізм, фразеологічні одиниці, стійкі словосполуки, *серце*, лемківська пісня.

Постановка проблеми. Фразеологізми – маркери мовної культури народу. Фразеологія ж є невіддільною частиною мови, історичним і народним надбанням, у якому відображено вірування, звичаї та світогляд етносу. У згустку народної мудрості закарбувалися всі процеси людських взаємин та розвиток спільноти. Стійкі словосполуки здавна були об'єктом зацікавлень різних наук про людину й мову. Науковці й досі намагаються розпізнати й витлумачити код фразеологізму, пояснити його місце в мовній картині світу. Предметом наших зацікавлень стали стійкі словосполуки з компонентом *серце* в лемківських піснях.

Серце, як відомо, символізує життя. Водночас, як зазначає В. Жайворонок, також уособлює почуття взагалі, може виступати символом гніву, доброти, милосердя та ін. [Жайворонок 2006, с. 536]. Універсальним є загальне значення *серця* як елемента чуттєвості. Дослідники зауважують, що «у мовній картині світу цей орган є символом зосередження настроїв, емоцій, почуттів, різних переживань тощо» [Панцьо, Вакарюк 2006, с. 157]. *Серце* є осередком душевного й духовного життя людини. У *серці* виникають різноманітні наміри й бажання; воно є вмістищем волі та її жадань [Мех 2006, с. 73]. *Серце*, як зазначають науковці, – «символ Центру; Бога; життя; розуму; ласки; любові; співчуття; у

християнстві – символ радості і смутку. Для українців *серце* – це перш за все любов, лагідність, співчуття, радість, нещастя» [ССК с. 191 – 192].

Аналіз досліджень. Дослідженню фразеологічних одиниць присвятили свої роботи такі науковці, як А. Алефіренко, Н. Бабич, Н. Венжинович, А. Івченко, В. Кононенко, О. Левченко, В. Маслово, Ю. Прадід, О. Селіванова, В. Ужченко, Д. Ужченко та ін. Фразеологізми з компонентом *серце* аналізували Т. Бондаренко, О. Важеніна, А. Вежицька, О. Левко, Д. Маркова. Діалектну фраземіку вивчали С. Бевзенко, Й. Дзендзелівський, Г. Ступінська.

Опрацювання фразеологізмів із компонентом *серце* в лемківських народних піснях є актуальними з огляду на їх значущість в українській мовній картині світу. *Серце* символізує буттєвість і є тим мірилом сприйняття й відчуття різних життєвих подій. Стійкі словосполуки в піснях лемків є своєрідним відбитком фразеології Лемківщини й української назагал.

Метою наукової розвідки є проаналізувати фразеологізми з компонентом *серце*, які функціонують у лемківських піснях. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: а) вибрати фраземи з компонентом *серце* з пісенних текстів; б) погрупувати вибраний матеріал; в) з'ясувати семантику та особливості вживання фразем.

Методи й методика. Під час аналізу використано описовий та компонентний метод, методику зіставлення мовних одиниць та співвіднесеності з елементами концептуального аналізу, методику лексикографічного опису.

Об'єктом дослідження послужили фрази з компонентом *серце*.

Виклад основного матеріалу. Серце – орган, що відповідає за духовно-емоційну сферу буття й може мати як позитивні, так і негативні почуття. Нижче детальніше розглянемо стійкі словосполучення, значення їх розкриватимемо, зважаючи на контекст.

У лемківських піснях зафіксовано фразеологізми, у яких компонент *серце* символізує пристрасть, любов, кохання: *любити сердушком, впасти до серденька, серце палає, дати серденько*. Ці фразеологізми не вважаємо синонімами, оскільки внутрішні форми, етимологічні образи й експресивно-стилістичні властивості не є однаковими. Так, фразема *любити сердушком* означає 'дуже кохати' [СУМ Т. IX с. 141]: *Кого люблю сердушком, / Дам му з цілим фартушком* [Ант., с. 266].

Фразеологізм *впасти до серденька* має значення 'справити глибоке враження, когось уподобати собі', напр.: *Ой, едном ручком (вмивало. – Авт.) ножи, / Ой, другом личенько, / Ой, товди мі дівчатко / Та й впало до серденька* [Ант. с. 128]. Тут мова йде про мить закоханості, власне, про кохання з першого погляду.

Фразема *серце палає* означає 'стан сильного збудження; хто-небудь відчуває пристрасть, кохання': *Дівчини серце, мов жар палає / Тихе спокійне мов пташина* [Ант. с. 226].

Словосполучення *дати серденько* означає 'кого-небудь полюбити, віддатися цілком':

Богацке попросив – ани не слухала.

Худобне попросив – такою ручку дало.

І ручку мі дало, і серденько своє.

Дівчинонько мила, здамеса обоє [Ант. с. 315].

Тут мова йде про бідну дівчину, яка відповіла на залицяння ліричного героя. За це він запевняє її в доброму майбутті: 'здамеса обоє'.

Яскрава образність створюється у фразеологізмах *взяти ключик од сердечка* та *серце ся замкло*. Дослідники вважають, що в цих рядках відображений образ серця-скриньки [Панцьо, Вакарюк 2006, с. 158]. Припускаємо, що такі стійкі словосполучення означають 'надзвичайні почуття кохання до протилежної статі', такі висновки робимо зважаючи на весь текст пісні, напр.:

А мій милий пішов пречки,

Ей, взяв мі ключик од сердечка [Ант. с. 222];

Ой, мамцю, мамцю, серце ся мі замкло,

Ідте до милого, мат ключик од нього

[Ант. с. 370].

Ліричні герої зізнаються у своїх почуттях, усвідомлюючи, що це кохання на все життя, очевидно, що єдине й неповторне.

Наступну групу утворюють фразеологізми з компонентом *серце*, які виражають почуття піднесеності, радості, хвилювання: *серце веселит, сер-*

це розвеселиш (серце розвеселит), серце ся радує, серце грало, серце тріпоче тощо.

Стійкі словосполучення *серце веселит / серце розвеселит* означають 'розважати, заспокоювати кого-небудь' [СУМ Т. IX с. 215], до прикладу: *Юж ся вишиткы поженили и ся порозвели, / А я собі жєничку взяв – серце мі веселит* [ЛММ, с. 215]; *Як фрайрки не мам, то мі не весево / Товди ся мі, товди серце розвеселит, / Як мі моя мива посцілку постелит* [ЛММ, с. 105]; *Підеши до дівчини, розвеселиши серце* [УПЛ, с. 300]; *Даст то Пан-Біг добрі, же я ся видам, / Ляжу собі на постели, серце мі ся розвеселит, / Все му тамбіці дам* [ЛММ, с. 108]; *Товди ся мі, товди серце розвеселит, / Як мі моя мива посцілку постелит* [ЛММ, с. 105]; *А Боже мій, Боже, як шумні, / Кед мій фрайр коханий приде ку мні, / Стане собі к постели, / Ой, аж мі серденько розвеселит* [Ант., с. 192]. Зауважимо, що похідні лексеми від слова *веселити* часто пов'язані з лексемами *постіль* (ліжка), *постілька*, *постелит*, що на нашу думку, здебільшого означають одруження.

У весільній пісні фразема *серденько тріпоче* передає хвилювання дівчини й передчуття задоволення від майбутнього танцю: *Ой, так мі ся, гудаче, / Тай танцювати хоче, / Што аж мі ся на танець / Та серденько тріпоче* [Ант., с. 129].

У фразеологізмі *серце ся радує* мова йде 'про відчуття великої радості' [СУМ Т. VIII с. 437]: *Як на тебе смотрю, / Серце ся радує* [СЯ, с. 81].

Словосполучення *грало серце* означає 'хто-небудь відчуває радість, піднесення, задоволення; відчувати радість від кохання': *Там ти скаже стара сосна і вся деревина, / Як там грало серце моє у світлу годину* [Ант., с. 469].

У мовній картині світу *серце* сприймається як окремість, яка реагує на навколишні подразники. У пісенному дискурсі виділяємо чималу кількість фразеологізмів на позначення негативних почуттів: *серце болит, серце крається, серце плаче, серце мліє, серце лупне, серце розпраснеться, серце пукне, серденько завмерат* тощо.

Фразема *серце болит / серденко болит* означає 'хто-небудь тяжко переживає з якогось приводу, уболіває, тривожиться за кого-, що-небудь': *Болит ня, болит ня за татейком серце / За татейком серце, за мамойком душа / За своїом родином / Мало не заб'юся* [Ант., с. 412]. Серце, як бачимо, не лише реагує на любов до протилежної статі, але є виразником суму за домом, батьками, родиною.

В інтимних почуттях зазвичай не звірялися батькам. Очевидно, що інколи й собі було важко зізнатися в чомусь, тому й зверталися лише до серця: *Од тих думок серце болит, / А, серденько моє, / Чом мя поболюєш. // Чом ти мі не повіши, / За ким так бануєш?* [Ант., с. 269]. Глибинна образність сердечного болю створюється одночасним уживанням у пісенній мові двох фразеологізмів.

Про розлуку й сум за минулим ідеться в таких рядках: *Вернися, дівчино, вернися, голубко, / Най серце не болит мене* [Ант., с. 339]; *Они (очі. – Авт.) плачут гірко, горенько, / Бо болит за милим серденько* [Ант., с. 194]; *Моя хижка за тов горов, а*

твоя за другов, / Ой, болит мя, моє **серце**, мій милий, за тобов [Ант., с. 426].

Болить сердечко дівчини й через неправильну поведінку – необдуманість вчинків, навіть утрату цноти: **Болит** *мя сердечко* за моїм шугайом, / *Што мі взяв хусточку з білим краєм* [Ант., 318].

Кожна особа, яка переживала зраду, образу чи розчарування, намагалася якомога точно висловити свої відчуття, змалювати ту ситуацію, у яку потрапила: *Іде козак дорогою – дівчина гуляє, / Молодому козакові **серденько** ся **крає*** [Ант., 216]; *Став з другою, розмовляє, а за мене не згадає, / А мені **ся серце крає**, же він з нею розмовляє* [Ант., с. 249]. В обох прикладах мова йде про викриття у зраді. Від того *серце крається/серденько* *ся крає* – ‘хто-небудь дуже переживає, страждає’. Почуття жалю за втраченою дівчиною, запізніле усвідомлення цього передано в рядках: *Єден веде за рученьку, другий за рукав, / Третьому **ся серце крає**, же він їй не взяв* [Ант., с. 320].

Фразеологізм *серце плаче* означає ‘хтось страждає, охоплений тугою’ [СУМ Т. VIII с. 141], словосполучення ж *не виджу* *никого* збільшують відчуття туги, зануреність у своє горе, великий жаль:

Іду горі севом, не виджу никого,

*Пваче моє **серце**, з жалю великого.*

[ЛММ, с. 233]

Горе долом ходжу, не виджу никого,

*Серце моє **плаче** од жалю велького.*

[Ант., с. 332]

У наступному прикладі хлопець просить дівчину *вилічити серце*, бо біль викликає не зламанна нога, а те, що дівчина звернула увагу на іншого хлопця: *Ногу зламав, **серце плаче**, го-я, я / Бо за милов ініший скаче чугая. // Мила моя примиленька го-я, я. // **Виліч серце**, бо хвореньке чугая* [Ант., с. 322].

Переживання, страждання передано й фразеологізмом *серце мліє*. Цікавим є те, що в усіх прикладах присутня лексема *вітер*, яка, очевидно, позначає несерйозність, легковажність, вітрянність ліричного героя:

Куди ходиш – вітер віє,

*А у мене **серце мліє**.*

[Ант., с. 203]

Вітер дус, вітер дус, трава зеленіє,

*А в милого чорни брови, моє **серце мліє**.*

[Ант., с. 426]

Мам я жовту косу, вітер на ню віє,

*Не єдному хлопцю за мною **серце мліє***

[Ант., с. 206].

Останній приклад, де дівчина хизується жовтою косою змальовує ще й кокетство героїні. Надмірні страждання передано фразами *серце лупне* (лупне – розіб’ється) та *серце пукне* (пукне – трісне), *серце розпраснеться* (розпраснеться – розіб’ється):

Мила моя, не позерай смутне,

*Бо мі зараз **серце лупне!***

[Ант., с. 235]

Мива моя не позерай смутне,

*Бо мі моє **серце** з жалю **пукне!***

[Ант., с. 230]

*Ой, ходит, ходит (милий. – Авт.), мене не хце,
Та **розпраснеться** моє **серце**...*

*Ой **розпраснеться** на дві частини*

Бо був то милий мальований [Ант., с. 215]

Фразеологізм *розпраснеться серце* підсиленний словосполученням *розпраснеться на дві частини*. Таке підсилення говорить про почуття глибокого суму, страждання дівчини за втраченим коханням й, очевидно, незворотність дії.

Словосполучення *серденько завмерат* означає ‘стискуючись, ніби зупинятися (про серце)’ [СУМ Т. III, с. 53] У нашій же співанці мова йде про смерть коханої. Аналізований фразеологізм набирає трагічного звучання за допомогою прислівника *навіки*: *Юж мі їй достали, / Юж їй витягнули. // Але юж не дихат, / Ани не позерат / А моє **серденько** навіки **завмерат*** [Ант., с. 85].

У фразеологізмах з компонентом *серце* в лемківських піснях достеменно передано відчуття хвилювання, трепоту, смутку, жалю. Для занурення в ситуацію, співпереживання, співчуття ліричним героям використано такі стійкі словосполучення: *серденько трепоче, серденько в смутку, на серденьку тугу мати, жалити серденько, серденько не буде веселе, на серденьку веселости мало, серцю буде смутно, серденько засмучене єст, серце в жалю, мати жаль в сердечку, жаль в серці носити, серцю жалю додати*, напр.: *Заспівай, когутку, на вербовім прутку, / Бо моє **серденько** в барз великім **смутку*** [Ант., с. 380]; *Я в дорогу виїжджаю, на **серденьку** тугу маю, / З тобов розтаюся, на Бога здаюся* [Ант., с. 230]; *Чи буде што з того, а ци ні, а ци ні, / **Не жали серденько** ти мені. // Чого би я тобі **серденько** жалила, / То не моя вина, але мамусіна* [Ант., с. 223]; *Хто надвоє **серце ділит**, / Душко моя* [Ант., с. 239]; *Ани мі не вечер, ани мі не рано, / На моїм **серденьку** веселости мало* [Ант., с. 139]; *Прид, милий, прид, милий, але мі не одкаж. // Бо моє **серденько** засмучене єст зас* [Ант., с. 195]; *Піду я горами, піду я водами / **Смутно** буде **серцю** мому* [Ант., с. 207]; *Любил я дівчину и то ся минуло, / **Тяженько** на **серці** мені. // Жеби она знала мою любов щирю, / Вірно бы любила мене* [СЯ, с. 79]; *Зозуленька кукат, моє **серце стукат**, / Зозуленька в гаю, моє **серце в жалю*** [УПЛ, с. 438]; *Боже, Боже, што лес мі дав, / Ой до **серденька** Велький **жаль*** [Ант., с. 125]; *Ой, як **тяжко** на **серденьку**, / Як хтось когось вірно любить* [Ант., с. 243].

Як свідчать приклади, у фразеологізмах цієї групи здебільшого йдеться про почуття кохання, переважно нещасливе. У досліджуваних матеріалах фіксуємо й приклади текстів пісень, у яких мова йде про виселення та тугу за рідним селом: *Як я сої подумам о своїм селечку, / То мам **жаль** великий на своїм **сердечку**, / Бо наше селечко нами оставлене, / Де ми таке друге у світі найдеме?* [Ант., с. 412].

У лемківських співанках надібуємо приклади, де *серце / сердечко* є своєрідним лакмусом на ситуацію, яка може трапитися з ліричною героїнею:

*Ой, достануся, млодому, – **весело сердечку** мойому.*

А достануся старому, – смутно сердечку могому [Ант., с. 209];

Як ся достане (яблочко. – Авт.) млодому, легко буде серцу могому,

Як ся достане старому, тяжко буде серцу могому [Ант., с. 211].

Антонімічні пари *весело сердечку – смутно сердечку, легко серцу – тяжко серцу* – відтворюють важливість ситуації, у яку потрапила лірична героїня. Дівчина роздумує над своїм майбутнім, значимо, що тут мова йде про одруження.

Серед аналізованих стійких словосполук велику групу становлять фразеологізми з характеристикою якостей людини: *веселе серце мати, добре серце мати, не фалечне серце мати, фалечне серце мати, серця не мати*.

Фразема *веселе серце мати* означає ‘бути життєрадісною, веселою людиною’: *Ей, не за то я співам, / Ей, бим весела була, / Але зато співам, Ей, бо веселе серце мам* [Ант., с. 407].

Фразему *добре серце мати* – ‘лагідний, доброзичливий характер’ – ужито в лемківській пісні, де ліричний герой вихваляється своєю нареченою, перераховуючи всі її чесноти: *Вона красні співат / І файні танцює, / Добре серце має / І мене любить* [Ант., с. 141].

У кількох піснях надibuємо фразему *фалечне серце мати*, що означає ‘бути вередливим, зрадливим’, у таких співанках згадується про невірну дівчину та зрадливого хлопця. Уживання спільнокореневого слова *фалечницьо* в першому випадку, додаткове використання прикметника *фалечне* підсилюють образ зрадливих ліричних героїв: *Ой ти, мила фалечницьо, / Ти фалечне серце маеш. // Учєра-с зо мном розмовляла, / А гнеска мя не познаш* [в.з.]; *Не плачу я, мій миленький, за нічим, /*

Лем за твоїм любованням фалечним, / Фалечне, ти, мій миленький, серце маеш, / Же ти мене, гей-я, бідну понєхаш [Ант., с. 372].

В іншому тексті хлопець виправдовується перед дівчиною, запевняючи її, що він лагідний, щирий та вірний: *Не фалечне серце маю, / Я тя вірно кохаю* [в.з.].

Словосполуку *не мати серця* – ‘бути недобрим, нечуйним, недобррозичливим’ [СУМ Т. IX, с. 141] фіксуємо в пісні про кохання: *Кед ти, милий серця не маеш, / Гуляй собі, гуляй собі* [Ант., с. 239].

Фраземи *серденько з каменя / камінне серце мати* означають ‘хто-небудь байдужий, черствий’ [ФСЛГ, с. 210]. Зокрема, у весільних співанках ідеться не лише про дівочу чистоту, а й про твердий характер дівчини, очевидно, й про бажаність нареченого, оскільки автор пісні дорікає ліричній героїні, що вона не плаче за дівуванням: *А ци ти, дівчатко, / Камінне серце маеш, / Же за своїм вінком / Заплакати не знаєш* [в.з.]. Припускаємо, що для дівчини ж це довгождана подія – вийти заміж за любого її. Інша пісня теж змальовує дівчину з твердим характером, яка свої переживання, великий жаль не виносить на люди, а тамує їх у собі: *Бо моє серденько / З каменя твердого, / Потріскався во мі / З жалю великого* [УПЛ, с. 284].

Висновки. Фраземи з компонентом *серце*, які функціонують у лемківських піснях, уживаються для створення емоційно-почуттєвої палітри: кохання, радості, веселості, жалю, суму, розпачу тощо. Аналізовані фразеологізми є невіддільною частиною мовної картини світу, вони репрезентують соціально-культурний досвід лемків, відображають світобачення, звичаї й традиції. Образний арсенал фразеологізмів із компонентом *серце* дозволяє створити цілісне художнє полотно лемківської пісні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефіренко М. Народжені й оновлені сьогоднішнім. *Культура слова*. Вип. 33. Київ, 1987. С.46–51.
2. Венжиневич Н.Ф. Фраземіка української літературної мови: когнітивний та лінгвокультурологічний аспекти. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. Інститут української мови НАН України, Київ, 2018. 503 с.
3. Жайворонок В. Знаки української етнокультури. Словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
4. Левко О.В. Соматичні фразеологізми з компонентом кардіа «серце» у Септуагінті та Новому Завіті. *Studia Linguistica*. Вип. 8. 2014. С. 93–98.
5. Мех Н. Серце як орган вищого пізнання. *Культура слова*. 2006. Вип. 66–67. С. 71–74.
6. Панцьо С., Вакарюк Л. Культурологічна вагомість соматичної лексики (на матеріалі лемківської пісні). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Філологія (мовознавство)*. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2012. Вип. 16. С. 155–162.
7. Селіванова О. Нарис з української фразеології (психологічний та етнокультурний аспекти): монографія. Київ–Черкаси: Брама, 2004. 276 с.
8. Словник символів культури України / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, М.К. Дмитренко, В.В. Куйбіди. Київ: Міленіум, 2002. 260 с.
9. Словник української мови: В 11 т. Київ: Наукова думка, 1970–1980.
10. Фразеологічний словник лемківських говірок. Г.Ф. Ступінська, Я.В. Битківська. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013. 464 с.

REFERENCES

1. Alefirenko M. (1987) Narodzheni y onovleni sohodenniam [Born and renewed today]. *Kultura slova*. Vyp. 33. Kyiv. S.46–51 [in Ukrainian].
2. Venzhynovych N.F. (2018) Frazemika ukrainskoi literaturnoi movy: kohnityvnyi ta linhvokulturolohichnyi

aspekty. Kvalifikatsiina naukova pratsia na pravakh rukopysu [Phrases of the Ukrainian Literary Language: Cognitive and Linguistic Culturological Aspects. The qualifying scientific work on the manuscript rights]. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filolohichnykh nauk zi spetsialnosti 10.02.01 – ukrainska mova. Instytut ukrainskoi movy NAN Ukrainy. Kyiv. 503 s. [in Ukrainian].

3. Zhaivoronok V. (2006) Znaky ukrainskoi etnokultury [Signs of Ukrainian ethnoculture]. Slovnyk-dovidnyk. Kyiv: Dovira. 703 s. [in Ukrainian].

4. Levko O.V. (2004) Somatychni frazeolohizmy z komponentom καρδια «sertse» u Septuahinti ta Novomu Zaviti [Somatic Phraseological units With the Component η καρδια “Heart” in the Septuagint and the New Testament]. *Studia Linguistica*. Vyp. 8. S. 93–98 [in Ukrainian].

5. Mekh N. (2006) Sertse yak orhan vyshchoho piznannia [The heart as an organ of higher knowledge]. *Kultura slova*. Vyp. 66–67. S. 71–74 [in Ukrainian].

6. Pantso S., Vakariuk L. (2012) Kulturolohichna vahomist somatychnoi leksyky (na materialy lemkiivskoi pisni) [Cultural weight of somatic vocabulary (on the material of Lemko’s song)]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Filolohiia (movoznavstvo)*. Vinnytsia: TOV «Firma «Planer». Vyp. 16. S. 155–162 [in Ukrainian].

7. Selivanova O. (2004) Narys z ukrainskoi frazeolohii (psykhokohnyvnyi ta etnokulturnyi aspekty): monohrafiia [Essay on Ukrainian phraseology (psychocognitive and ethnocultural aspects): monograph. Kyiv–Cherkasy: Brama. 276 s. [in Ukrainian].

8. Slovnyk symvoliv kultury Ukrainy [Dictionary of symbols of Ukrainian culture] / za zah. red. V.P. Kotsura, O.I. Potapenko, M.K. Dmytrenko, V.V. Kuibidy. Kyiv: Milenium, 2002. 260 s. [in Ukrainian].

9. Slovnyk ukrainskoi movy v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian language in 11 v.]. Kyiv: Naukova dumka, 1970 – 1980 [in Ukrainian].

10. Frazeolohichniy slovnyk lemkiivskykh hovirok [Phraseological dictionary of Lemko dialects]. H.F. Stupinska, Ya.V. Bytkivska. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 2013. 464 s. [in Ukrainian].

ДЖЕРЕЛА

Ант . – Антологія лемківської пісні / [упор. М. Байко]. Львів, 2005. 496 с.

ЛММ – Лемківщина моя мила... . Ярослав Бодак: Пісні Анни Драган з Лемківщини. Київ: ТОВ «Український рейтинг», 2011. 160 с.

СЯ – Співанки од Яворини: [зб. пісень]. Горлиці, 2006. 160 с.

УПЛ – Українські пісні з Лемківщини / [заг. ред. С. Грици]. Київ: Музична Україна, 1972. 403 с.

REFERENCES

Ant . – Antolohiia lemkiivskoi pisni (2005) [Anthology of Lemko songs] [upor. M. Baiko]. Lviv, 2005. 496 s.

LMM – Lemkiivshchyno moia myla... (2011) [My dear Lemkiivshchyna]. Yaroslav Bodak: Pisni Anny Drahan z Lemkiivshchynu. Kyiv: TOV «Ukrainskyi reitynh». 160 s. [in Ukrainian].

SY – Spivanky od Yavoryny: [zb. pisen] (2006) [Songs from Yavorina]. Horlytsi. 160 s. [in Ukrainian].

UPL – Ukrainski pisni z Lemkiivshchynu (1972) [Ukrainian songs from Lemkiivshchyna]. [zah. red. S. Hrytsy]. Kyiv: Muzychna Ukraina. 403 s. [in Ukrainian].

PHRASEOLOGISMS WITH THE COMPONENT «HEART» (ON THE MATERIAL OF LEMKO SONGS)

Abstract. The article considers phraseology with a component «heart» in folk songs from the Lemko region. Studies of such phrases relevantly shows the importance of Ukrainian language in the world image.

The purpose of scientific research is to analyze phraseologies with a heart component that function in Lemko songs.

Achieving this goal involves the following tasks: 1) to choose phrases with a heart component from the lyrics; b) to group the selected material; c) to find out their semantics and indicate the features of use.

In Lemko songs phraseological units in which the heart component symbolizes passion, love and affection are being recorded: *любити сердушком, серце палає, власти до серденька, дати серденько*.

The phrases with the heart component in Lemko songs convey the feeling of excitement, trembling, sadness, pity: *серце веселит, серце розвеселиши (серце розвеселит), серце ся радує, серце зрало, серце тріпоче*.

In the Lemko song discourse we allocate considerable number of phraseologies to denote negative feelings: *серце болить, серце крається, серце плаче, серце мліє, серце лупне, серце розпраснется, серце тукне, серденько замерат* etc.

In the phrases with the heart component in Lemko songs the feeling of excitement, trembling, sadness, pity are conveyed: *серденько трепоче, серденько в смутку, на серденьку тугу мати, жалити серденько, серденько не буде веселе, на серденьку веселости мало, серцю буде смутно, серденько засмучене єст, серце в жалю, мати жаль в сердечку, жаль в серці носити, серцю жалю додати*.

Among the analyzed stable phrases there is a small group, which consists of phraseology with a description of human qualities: *веселе серце мати, добре серце мати, не фалечне серце мати, фалечне серце мати, серденько з каменя*.

Conclusions. Phrases with a heart component, which function in Lemko songs, are used to create an emotional palette – love, joy, merriment, regret, despair, and so on. They are an integral part of the linguistic picture of the world and represent the socio-cultural experience of the Lemkos, the peculiarities of their reflection of customs and traditions.

Keywords: phrasema, phraseology, phraseological units, stable phrases, heart, Lemko song.

© Лісняк Н., 2020 р.

Наталія Лісняк – кандидат філологічних наук, доцент кафедри бізнес-лінгвістики ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, Україна; <https://orcid.org/0000-0001-5706-0926>

Natalia Lisnyak – Candidate of Philology, PhD in Filology, Associate Professor of the Department of Business Linguistics, Vadym Hetman Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0001-5706-0926>